

RUSIJA

ES ir Rusijos santykiai tapo įtempti po 2014 m. dėl Rusijos įvykdytos neteisėtos Krymo aneksijos, paramos sukilėlių grupėms Rytų Ukrainoje, politikos kaimyninėse šalyse, dezinformacijos kampanijų ir neigiamų vidaus politikos pokyčių. Įtampa dar labiau išaugo Rusijai pradėjus vykdyti intervencijas Sirijoje. Nuo 2014 m. ES nuolat atnaujina Rusijai taikomas sankcijas. ES ir Rusija tebėra glaudžiai tarpusavyje susijusios ir ES taiko pasirinktinio bendradarbiavimo strategiją.

TEISINIS PAGRINDAS

- Europos Sąjungos sutarties (ES sutarties) V antraštinė dalis „Išorės veiksmai“;
- Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo (SESV) 206–207 straipsniai (prekyba) ir 216–219 straipsniai (tarptautiniai susitarimai);
- partnerystės ir bendradarbiavimo susitarimai (dvišaliai santykiai).

ES SANTYKIAI SU RUSIJA

Iki krizės Ukrainoje ES ir Rusija plėtojo „strateginę partnerystę“, be kita ko, prekybos, ekonomikos, energetikos, klimato kaitos, mokslinių tyrimų, švietimo, kultūros ir saugumo (įskaitant kovą su terorizmu, branduolinių ginklų neplatimą ir Artimųjų Rytų konfliktų sprendimą) srityse. ES tvirtai rėmė Rusijos prisijungimo prie Pasaulio prekybos organizacijos procesą (baigtą 2012 m.). Pastaraisiais metais atsirado daug ES ir Rusijos nesutarimų bendros kaimynystės klausimais. 2014 m. kovo mėn. Rusijos įvykdyta neteisėta Krymo aneksija ir įrodymai, kad Rusija rėmė rytinėje Ukrainos dalyje kovojančius sukilėlius, sukėlė tarptautinę krizę. ES peržiūrėjo savo dvišalius santykius, atšaukė nuolatinis dvišalius aukščiausiojo lygio susitikimus ir sustabdė dialogą vizų klausimais bei derybas dėl naujo dvišalio susitarimo, kuris pakeistų partnerystės ir bendradarbiavimo susitarimą. Šiuo metu ES Rusijos atžvilgiu laikosi dvejetainės strategijos, pagal kurią laipsniškos sankcijos derinamos su pastangomis rasti diplomatinį konflikto Rytų Ukrainoje sprendimą. Rusijos bendradarbiavimas siekiant sudaryti šalių grupės „E3+3“ 2015 m. liepos mėn. branduolinį susitarimą su Iranu suteikė vilties, kad bus glaudžiau bendradarbiaujama pasaulinėje arenoje. Tačiau dėl 2015 m. rugsėjo mėn. pradėtos Rusijos intervencijos remiant Prezidentą Basharą Al-Assadą Sirijos kare ir tiek Rusijoje, tiek už jos ribų pradėtos stiprios dezinformacijos kampanijos kilo papildomos įtampos santykiuose su Vakarais.

2018 m. prezidento rinkimuose Vladimiras Putinas išrinktas prezidentu ketvirtai kadencijai. Už jį balsavo 76,69 proc. rinkėjų. Kaip ir anksčiau, Europos Parlamentas

nebuvo pakviestas atsiųsti rinkimų stebėjimo misijos. Nuo 2012 m. Rusijoje priimami prieš opoziciją ir pilietinę visuomenę nukreipti teisės aktai. Šimtai nevyriausybių organizacijų buvo įvardytos kaip „užsienio agentai“ ir (arba) „nepageidaujamos organizacijos“, o valdžios institucijos sugriežtino žiniasklaidos ir interneto naudojimo kontrolę. ES yra susirūpinusi dėl teisinės valstybės principo taikymo (įskaitant korupcijos problemą). 2017 ir 2018 m. visoje Rusijoje vyko didelės prieš korupciją nukreiptos demonstracijos, kurias sukurstė opozicijos politikas Aleksejus Navalnas ir į kurias griežtai reagavo valdžios institucijos. Centrinė rinkimų komisija ir Aukščiausiasis Teismas uždraudė A. Navalnui kandidatuoti rinkimuose dėl anksčiau priimto ginčijamo apkaltinamojo nuosprendžio. 2016 m. rugsėjo mėn. vykę parlamento rinkimai patvirtino V. Putino pranašumą pretenduojant į prezidento postą – jo partija „Vieningoji Rusija“ laimėjo dideliu skirtumu.

2017 m., didėjant įplaukoms iš naftos ir kitų žaliavų eksporto, Rusijos ekonomika atsigavo po 2014–2016 m. nuosmukio ir bankų sektoriaus nestabilumo. Nors prognozės palankios, šalies investicinei aplinka stinga tikrumo, o šalies ekonominiai rezultatai ir toliau priklauso nuo naftos ir dujų kainų. Ekonomikos sistema sutelkta nedaugelyje sektoriuose, jai trūksta pokyčius skatinančių investicijų, rinkoje vyrauja didelės įmonės, palaikančios glaudžius ryšius su valstybe. Nepaisant sankcijų politikos, ES tebėra svarbiausia Rusijos prekybos partnerė, o Rusija yra ketvirtoji pagal apimtį ES prekybos partnerė. Vis dėlto prekybos ir ekonominius santykius gadina įvairūs veiksniai, pavyzdžiui, Rusijos embargas keletą ES žemės ūkio ir maisto produktų atžvilgiu, ginčai Pasaulio prekybos organizacijoje ir labai ribotos ES įmonių galimybės dalyvauti Rusijos viešuosiuose pirkimuose.

Nuo 2014 m. kovo mėn., reaguodama į neteisėtą Krymo aneksiją ir Ukrainos destabilizavimą, ES palaipsniui nustatė Rusijai taikomas ribojamąsias priemones. ES gerokai išplėtė savo sankcijas po to, kai 2015 m. birželio 17 d. virš Rusijos remiamų sukilėlių kontroliuojamos teritorijos Rytų Ukrainoje numuštas reiso MH17 lėktuvas. Sankcijos nuolat atnaujinamos ir pratęsimos.

ES ribojamosios priemonės yra įvairių formų. Diplomatinės priemonės – tai Rusijos pašalinimas iš grupės G 8, Rusijos prisijungimo prie Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacijos ir Tarptautinės energetikos agentūros procesų sustabdymas ir nuolatinių dvišalių ES ir Rusijos aukščiausiojo lygio susitikimų sustabdymas.

Ekonominės sankcijos taikomos ryšiams su Rusija konkrečiuose ekonomikos sektoriuose. Jomis tam tikriems Rusijos bankams ir bendrovėms apribojamos galimybės patekti į pirmines ir antrines ES kapitalo rinkas. Pagal jas taikomas ginklų eksporto ir importo draudimas ir dvejopo naudojimo prekių, skirtų kariniams tikslams arba kariniams galutiniams naudotojams Rusijoje, eksporto draudimas. Taip pat apribojamos Rusijos galimybės prieiti prie tam tikrų ypatingos svarbos technologijų ir paslaugų, kurios gali būti naudojamos naftos gavybai ir žvalgybai. Taikomi konkretūs ekonominių santykių su Krymu ir Sevastopolio apribojimai, įskaitant draudimą importuoti prekes iš Krymo pusiasalio, draudimą eksportuoti tam tikras prekes ir technologijas, investavimo apribojimus ir draudimą teikti turizmo paslaugas. Ekonominiam bendradarbiavimui taikomomis priemonėmis sustabdomos naujos

Europos investicijų banko ir Europos rekonstrukcijos ir plėtros banko finansavimo operacijos Rusijoje.

Atskiros ribojamosios priemonės (turto įšaldymas ir draudimas keliauti) taikomos daugiau kaip 150 asmenų ir 40 subjektų atsižvelgiant į jų veiksmus, kuriais kenkiama Ukrainos teritoriniam vientisumui, suverenitetui ir nepriklausomybei. Tame sąrašė, be kita ko, yra Rusijos Federalinio Susirinkimo (Valstybės Dūmos ir Federacijos Tarybos) pirmininkai ir dabartinis Rusijos delegacijos ES ir Rusijos parlamentinio bendradarbiavimo komitete pirmininkas.

ES Užsienio reikalų taryba 2016 m. kovo 14 d. nurodė penkis pagrindinius principus, kuriais grindžiami ES santykiai su Rusija: 1) Minsko susitarimo įgyvendinimas yra pagrindinė sąlyga, kad iš esmės pasikeistų ES politika Rusijos atžvilgiu; 2) stiprinami santykiai su ES rytinėmis partnerėmis ir kitomis kaimyninėmis šalimis, įskaitant Vidurinę Aziją; 3) stiprinamas ES atsparumas (pavyzdžiui, energetinio saugumo, mišraus pobūdžio grėsmių ir strateginės komunikacijos srityse); 4) pasirinktinai bendradarbiaujama su Rusija dėl klausimų, kurie svarbūs ES; 5) reikia užmegzti tiesioginius žmonių tarpusavio ryšius ir remti Rusijos pilietinę visuomenę. Pagal pirmą principą kai kurių ES sankcijų taikymo trukmė netiesiogiai siejama su pažanga siekiant taikaus konflikto Rytų Ukrainoje sprendimo.

Nuo 2014 m. rugpjūčio mėn. Rusija vykdo atsakomąsias priemones prieš sankcijas, kurias taiko ES ir kitos Vakarų šalys (įskaitant JAV, Kanadą ir Australiją), nustatydamas atsakomąsias sankcijas, taikomas žemės ūkio produktams, žaliavoms ir maisto produktams, teigdama, kad pažeidžiami maisto saugos standartai. Taip stiprinama Rusijos importo pakeitimo politika žemės ūkio sektoriuje. Rusija taip pat taiko draudimo įvažiuoti sąrašą (angl. „stop-list“), į kurį įtraukti ES ir JAV piliečiai, išreiškę Rusijos veiksmų kritiką, ir nesuteikia jiems teisės atvykti į Rusijos teritoriją (įskaitant 18 Europos Parlamento narius). Priešingai ES draudimui keliauti, į Rusijos sąrašą įtraukti asmenys neturi galimybių teisiškai apskųsti šį sprendimą.

GALIOJANTYS SUSITARIMAI

ES ir Rusijos santykių teisinis pagrindas yra 1994 m. birželio mėn. pasirašytas partnerystės ir bendradarbiavimo susitarimas. Iš pradžių jo galiojimo laikas buvo 10 metų, vėliau jis buvo kasmet automatiškai pratęsiamas. Susitarime išdėstyti pagrindiniai bendrieji tikslai ir nustatyta dvišalių santykių institucinė struktūra (įskaitant nuolatinės konsultacijas dėl žmogaus teisių ir du kartus per metus rengiamus aukščiausiojo lygio susitikimus, kurie šiuo metu sustabdyti).

2003 m. gegužės mėn. Sankt Peterburge vykusiame aukščiausiojo lygio susitikime ES ir Rusija sustiprino tarpusavio bendradarbiavimą, sukurdamos keturias bendras erdves: ekonominę erdvę, laisvės, saugumo ir teisingumo erdvę, išorės saugumo erdvę, taip pat mokslinių tyrimų, švietimo ir kultūros erdvę. Regioniniu lygmeniu ES ir Rusija kartu su Norvegija ir Islandija 2007 m. sukūrė naują Šiaurės dimensijos politiką, daugiausia dėmesio skirdamos tarpvalstybiniam bendradarbiavimui Baltijos ir Barenco jūrų regionuose. 2008 m. liepos mėn. pradėtos derybos dėl naujo ES ir Rusijos susitarimo, į kurį būtų įtraukti teisiškai privalomi įsipareigojimai tokiose srityse kaip politinis dialogas, teisingumas, laisvė, saugumas, ekonominis bendradarbiavimas,

moksliniai tyrimai, švietimas, kultūra, prekyba, investicijos ir energetika. 2010 m. pradėta Partnerystė siekiant modernizavimo. Derybos dėl vizų režimo supaprastinimo susitarimo baigtos 2011 m. Tačiau dėl Rusijos intervencijos Kryme visos šios derybos ir procesai buvo sustabdyti. 2014 m. Europos Vadovų Taryba išaldė bendradarbiavimą su Rusija (išskyrus tarpvalstybinį bendradarbiavimą ir žmonių tarpusavio ryšius) ir naują ES finansavimą, kuris šaliai teikiamas per tarptautines finansavimo institucijas.

EUROPOS PARLAMENTO VAIDMUO

Lisabonos sutartyje nurodyta, jog privaloma kreiptis į Parlamentą siekiant jo pritarimo bet kokiam naujam susitarimui, kaip buvo daroma sudarant ankstesnį partnerystės ir bendradarbiavimo susitarimą. Norint sudaryti konkretesnius susitarimus (pavyzdžiui, vizų režimo supaprastinimo susitarimą) taip pat reikia gauti Parlamento pritarimą. Nors Parlamentas tiesiogiai nenustato strateginių poreikių ar veiksmų programų, jis kartu su Taryba priima teisėkūros sprendimus dėl ES finansinės paramos, įskaitant Europos kaimynystės priemonę, kuria finansuojamas ES regioninis bendradarbiavimas su Rusija, tikslų ir prioritetų. Be to, Parlamentas, prieš priimant dokumentus dėl Europos kaimynystės priemonės įgyvendinimo, turi teisę nuodugnai juos tikrinti (ši procedūra vadinama demokratine kontrole).

Parlamentas yra priėmęs ne vieną rezoliuciją dėl Ukrainos, kuriose smerkiama Rusijos įvykdyta neteisėta Krymo aneksija ir Rusijos vaidmuo destabilizuojant Rytų Ukrainą. 2015 m. birželio mėn. Parlamentas priėmė rezoliuciją dėl ES ir Rusijos santykių padėties, kurioje parėmė ES sankcijas ir pabrėžė, kad, nepaisant sudėtingų santykių, reikia suteikti platesnio užmojo ES finansinę pagalbą Rusijos pilietinei visuomenei ir skatinti žmonių tarpusavio ryšius. Vėliau kitose rezoliucijose palankiai įvertinti Komisijos nurodyti veiksmai, kad sumažėtų energetikos sąjungos priklausomybė nuo energijos importo iš Rusijos, ir ES priemonės kovai su agresyvia Rusijos ir kitų trečiųjų valstybių propaganda. Tačiau Europos Parlamentas paragino bendradarbiauti su Rusija kovos su terorizmu ir Artimųjų Rytų taikos proceso srityse, nors ir kritiškai įvertino Rusija įsikišimą Sirijoje.

Iki 2014 m. Parlamentas pritarė naujam išsamiam susitarimui su Rusija, kuris būtų buvęs pagrįstas bendromis vertybėmis ir interesais. Vis dėlto keliuose pranešimuose savo iniciatyva Parlamentas yra išreiškęs didelį susirūpinimą dėl žmogaus teisių pažeidimų, teisės viršenybės ir demokratijos padėties Rusijoje. Geriausi to pavyzdžiai yra įstatymai dėl LGBTIQ „propagandos“ ir represijos prieš NVO arba asmenis, gaunančius finansavimą iš šaltinių, kurie yra ne Rusijoje. 2017 m. balandžio mėn. Parlamentas priėmė rezoliuciją, kurioje pasmerkė A. Navalno areštą. 2016 m. Parlamentas griežtai pasmerkė tai, kad vykdoma beprecedentiškai daug Krymo gyventojų, visų pirma totorių, žmogaus teisių pažeidimų. 2017 m. kovo mėn. Parlamentas paprašė, kad Rusija išlaisvintų daugiau kaip 30 Ukrainos piliečių, kurie buvo įkalinti arba kuriems buvo taikomas laisvės apribojimas.

Nuo 1997 m. iki 2014 m. santykiai su Rusijos teisės aktų leidėjais daugiausia buvo plėtoti parlamentinio bendradarbiavimo komitete (1994 m. ES ir Rusijos partnerystės ir bendradarbiavimo susitarimu įsteigtame tarpparlamentiniame forume). Nuo 1997 m. iki 2014 m. pradžios ES ir Rusijos parlamentinio bendradarbiavimo komitetas buvo stabili platforma, padėjusi plėtoti Europos Parlamento ir Rusijos Federalinio

Susirinkimo delegacijų bendradarbiavimą ir dialogą. Tačiau nuo 2014 m. kovo mėn. Europos Parlamentas nutraukė tarpparlamentinius santykius su Rusijos Federaliniu Susirinkimu, laikydamasis diplomatinių ribojamųjų priemonių, kuriomis reaguojama į Ukrainos krizę. Vis dėlto Europos Parlamento Delegacija ES ir Rusijos parlamentinio bendradarbiavimo komitete ir toliau posėdžiauja, kad pati aptartų ES ir Rusijos santykius. Ji taip pat išlaiko diskusijų ir keitimosi nuomonėmis su Rusijos pilietinės visuomenės, nevyriausybinių organizacijų ir žiniasklaidos atstovais galimybes.

Nuo 1999 m. Europos Parlamentas nebuvo kviečiamas stebėti Rusijoje vykstančių rinkimų ir šioje šalyje nevykdo jokios kitos su tuo susijusios veiklos.

Mario Damen
05/2019

